

Romanos II, graviter increpans, ait: «qui in lege gloriariis, per prevaricationem legis Deum inhonoras; nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes», de quo elegantissimus locus habetur, Ecechielis xxxvi, ibi dicitur: «Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, et polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis: populus Domini iste est, et de terra ejus egredi sunt; et pepercit nomini sancto meo, quod polluerat domus Israel in Gentibus», et caetera; «idcirco haec dicit Dominus: sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter gentes, quod polliuitis in medio earum», id est, quando eratis inter illas; petebat itaque Apostolus, ut Deus glorificaretur in Thessalonicensibus, facientibus ejus voluntatem, et servientibus ei corde magno et animo volenti, accipientibusque ab ipso immensa beneficia; rursusque petebat ut ipsi glorificarentur in Deo, sive per illum, quod certe consequens est ad primum, quia, glorificato Domino, glorificantur et servi, et qui Dominum clarificant et illustrant, multo magis illustrantur et ipsi. Fortasseque peculiariter eorum gloriam vocabat afflictionem, quam propter Christum sustinebant, hic enim est modus loquendi Apostoli, ut tribulationem vocet gloriam. Ultimo loco, ut totum hoc, donum Dei esse declararet, adjecit: SECUNDUM GRATIAM DEI NOSTRI, ET DOMINI JESU CHRISTI, ipse enim dedit ut glorificaretur in nobis, nihil non sustinentibus pro ipso, id est, omnia sustinentibus pro ipso, et nos illustres redderemur in ipso, unusquisque enim fidelium verissime confitetur illud, i Corinthiorum xv: «Gratia Dei, sum id, quod sum»; atque hactenus de hoc capite.

CAPUT II (1)

Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Iesu Christi, et nostrae congregationis in ipsum, ut non cito moveamini a vestro sensu, etc.

Pro argumento hujus capitulis longe difficillimi scire oportet, quod, ut constat ex epistola II ad Timotheum, capite II, quidam, de quorum fuerunt impius Imeneus et Philetus, dicebant resurrectionem jam esse factam: quo uno fidelium

(1) In orig.: *capitulum*.

animi tantum frangebantur, quantum necesse est animo frangi ac dejici eos, qui spe amplissimi praemii ad laborandum et fortiter pugnandum adducti, vident se illis laboribus nihil profuturos; si enim resurrectio jam erat facta, nulla utique restabat praemii aut retributionis spes; et non dissimili, sed pari astutia, et aequa pernicioissa, quidam homines perdit, et filii Diaboli, considerantes quod judicii timor et ignis aeterni maxime solet homines in officio continere, persuadebant Thessalonicensibus instare jam adventum Domini, eo fine perverso atque diabolico, ut cum transisset tempus, quo eum crediderant esse venturum, et venisse non cernerent, falaces arbitrarentur omnes promissiones, et Evangelii verba, et se deceptos existimarent; atque omnem, tam praemii quam supplicii, spem et timorem abjicieren, inanem esse credentes et falsam totam praedicationem Evangelii: tanta vero homines istos rabies invaserat perdendi Thessalonenses, ut errorem suum persuadere illis niterentur, non verbis solum, sed et simulatione spiritus prophetiae et litteris scriptis nomine Pauli, quasi ab eo misse essent. Cui ergo, tanto malo occurrere volens divinus Apostolus, toto hoc capite Thessalonicensibus persuadet diem Domini non imminere, ut ipsi putabant: nec vero prius venturum Dominum, quam Romanum imperium aboleretur; et revelaretur, atque veniret Antechristus; ita rationem hujus capituli explicat sapientissimus Augustinus in epistola ad Esiquium, quae est epistola LXXX, et Divus Chrysostomus, in principio hujus epistolae II ad Thessalonicenses.

Jam ergo, Apostolum ipsum audiamus: ROGAMUS VOS, FRATRES, PER ADVENTUM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI; id est, hortamur et obsecramus vos; quamvis enim praeci-
piendo et imperando agere possit, quae, tamen, ejus charitas fuit humilitas, et praesertim prudentia singularis, dicere maluit obsecramus et obstestamur vos, cuius simile est illud ad Philemonem capite ultimo: «Multam fidutiam habens in Christo Iesu imperandi tibi, quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obsecro», obsecrat vero et obstestatur per duas res, quibus maxime eorum animus poterat commoveri, PER ADVENTUM, inquit, DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, qui justis maxime desiderabilis est; mens siquidem pura et justa erat, quae suum desiderium explicabat Apocalipsis ultimo, cum dicitur: «et spiritus et sponsa dicunt: veni; et qui audit dicat: veni», et paulo inferius: «veni, Domine Iesu»; et 2.^a ad Thimoteum, capite IV, de iustis loquens Paulus, eos significat hac periphrasi: «qui diligunt adventum ejus; in reliquo, inquit, reposita est mihi

corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illo die, iustus judex, non solum autem mihi, sed et his qui diligunt adventum ejus». Est itaque adventus Domini maxime desiderabilis justis, praecipue afflictis, quales erant Thessalonenses; sicut, de converso, hominibus impiis et insolentibus est tremendus, juxta illud Joel II: «Magnus dies Domini et terribilis valde, et quis sustinebit eum?» et Sophonae I: «Dies Domini magnus, vox Dei Domini amara, tribulabitur ibi fortis, dies irae, dies illa tribulationis et angustiae, dies calamitatis et miseriae, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbinis, et tribulabo homines, et ambulabunt ut caeci, quia Domino peccaverunt» et Amos, capite v: «Vae desiderantibus diem Domini, ad quid eam vobis? dies Domini ista, tenebrae et non lux, quomodo si fugiat vir a facie leonis, et occurrat ei ursus, et ingrediatur domum, et initatur manus sua super parietem, et mordet eum coluber, nunquid non tenebrae dies Domini, et non lux, et caligo et non splendor in ea?»

Rogat eos, ergo, PER ADVENTUM DOMINI, quod unicum erat eorum solatio, et PER NOSTRAM CONGREGATIONEM IN IPSUM, scilicet, Christum, quod non adjunxit Apostolus, sine tacita quadam persuadendi ratione, quae ex eorum laude et gloria sumebatur, siquidem rapiendi erant in aera, et una cum Domino regnatur, quae summa est hominis et laus et gloria, quodque dixerat Dominus in Evangelii, Marci XIII: «Mittet Angelos suos, et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis coelorum usque ad terminos eorum», et Matthaei XXIV, dicebat Dominus: «Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae»; qualocutione significat Dominus justos et sanctos viros, qui puritate mentis in splendorem solis aeterni aciem possunt mentis intendere, celerrime congregandos ad Christum, praetervolantes terrena omnia coeleri volatu, quo sic allussit Apostolus illo loco citato, 1.^a ad Thessalonenses IV: «rapiemur obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus; perinde est ergo ac si diceret: oro obtestorque vos per illum ipsum Domini adventum desiderabilem, a cuius recta fide ut decidatis tantum laborant adversarii, et per diem illum celebrem ac gloriosum, quo Christo omnes adjungendi sumus, regnaturi in semipiternum, ita verus dies ille vobis, in hac vita afflictis atque vexatis, splendidissimus et felicissimus oriatur, NON CITO, NEC FACILE DIMOVEAMINI A RECTA FIDE ET MENTE, SIVE SENTENTIA, QUAM ADHUC TENUISTIS, QUAMQUE EGO VOBIS PRAEDICAVI, NEC TERREAMINI, NEQUE PER SPIRITUM,

APPENDIX

NEQUE PER SERMONEM, NEC PER EPISTOLAM, TANQUAM PER NOS MISSAM, QUASI INSTET DIES DOMINI.

Tentabant impostores illi, et pseudoapostoli, omnibus modis et viis avertere Thessalonenses a fide, et persuadere, instare jam, et imminere diem Domini: omnibus vero illorum fraudibus occurrit modo Apostolus, cum ait: NON TERREAMINI, NEC PER SPIRITUM; id est, quamvis quis se simulet prophetam, et nomine Dei vaticinantem futura, nihil vos moveat, erit enim spiritus Satanae, qui se transfigurat in Angelum lucis; scriptum enim est 1.^a Joannis IV: «Nolite omni spiritui credere», et III Regum, capite ultimo: «Egrediar et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus», illudque oportet meminisse Ezechielis, XIII: «Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident», aut fortasse per spiritum comprehendere voluit Apostolus spiritum prophetiae, sive verum sive falsum, non quod verus propheta possit oppositum fidei dicere, sed ut pseudoprophetas repelleret, et majorem vim atque energiam adderet orationi, quod et dignum est auctoritate atque zelo Apostoli, et non alienum ab ejus stylo; ipse enim est qui Galatis scribens, dicebat: «sed si Angelus de coelo quidquam aliud evangelizaverit vobis, praeter id quod evangelizatum est a me, anathema sit».

3.º Quidam per spiritum interpretantur opera mirabilia atque prodigia, quae, nisi per Spiritum, fieri posse non viderentur; putantque Apostolum dicere: quamvis, qui vobis persuadent instare diem Domini, operentur miracula in ejus sententiae confirmationem, obsecro non moveamini: nec hoc est improbandum, quoniam potest causa ponи pro effectu, et operatio virtutum tribuitur Spiritui, 1 Corinth. XII, sed eligenda est 1.^a vel 2.^a interpretatio.

NEC PER SERMONEM, hec est, per doctrinam viva voce traditam, quod ipsum Apostolus admonebat ad Ephesios capite v: «Nemo vos seducat inanibus verbis», atque fortasse, ut sapienter tangit Divus Thomas, mali illi homines torquebant aliqua S. Scripturae testimonia ad confirmandum suum errorem, quae, nisi recte intelligantur, videntur favere illi sententiae. Sophonae enim I, scriptum est: «Juxta est dies Domini magnus, juxta est, et nimis velox», et paulo inferius: «In igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet omnibus habitantibus terram»; et Matthaei XXVI dicitur: «Amodo videbitis filium hominis venientem in regno suo»; et Lucae XVIII, Dominus, proposita parabola cujusdam viduae, cujus asi-

duas praeces et molestas judex quidam iniquus ferre non potuit, quin concederet quod petebat, subiecit dicens: «Audite quid judex iniquitatis dicat: Deus autem non faciet vindictam electorum suorum, clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? Dico vobis quia cito faciet vindictam illorum». Et Apocalypsis capite ultimo dicit Dominus: «Ecce venio cito, et merces mea mecum est»; et capite VI dicitur justis: «Sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus conservorum vestrorum».

Fortasse, ergo, homines illi quotidiano et familiari sermone, atque etiam publice et pro concione, utebantur similibus testimonii ad seducendos Thessalonicenses, non considerantes, vel ob malitiam, vel ob ignorantiam, non effici inde instare tunc temporis adventum Domini, multipliciterque illa loca exponi posse. Dicitur enim brevissima hujus mundi et vitae duratio; vel comparatione Dei, de quo canebat David: «quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quae praeteriit»; vel quia certe, si id, quod postulat natura tantae hujus machinae, consideremus, per breve futura est ejus duratio; vel quia unoquoque homine, tam justo quam injusto, brevissime pereunte, rebusque omnibus certatim se propellentibus, ad interitum transire videtur figura mundi hujus in momento temporis; vel quia juxta consilium Dei, et leges suaee sapientiae infinitae, finietur mundus quam citissime id fieri potuerit. Vel ideo cito venire dicitur, quia tunc unicuique veniet dies ille, cum mortuus fuerit, et venerit ei dies, ut talis hic exeat, qualis judicandus est illa die; in quo enim statu quemque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies, quoniam qualis in die isto quisquam moritur, talis in illo die judicabitur; quapropter recte omnibus dicitur, quod vigilemus, et quod cito veniat dies ille. Vel propter has omnes causas, et alias multo graviores, quas unusquisque sapiens et doctus excoxitabit; vel certe ut declareret Dominus quam desideret justos ulcisci, facereque judicium inopi, et vindictam pauperi, in conspectu orbis terrarum; idecirco cito venire dicitur: nec vero tardare dici potest (1), qui cum venerit, tam regnabit cum suis infinito tempore, et afficiet eos voluntate et gloria sempiterna, ut vita haec praezens et transitoria neque momento temporis durasse videatur.

OBSECRO, ergo, ait Apostolus, NE TERREAMINI, NEC

(1) In ms. repetita invenitur oratio haec a verbis: nec vero.

PER SERMONEM, per impiam horum hominum doctrinam, NEC PER EPISTOLAM, TANQUAM PER NOS MISSAM. Quidam opinantur significari hoc loco ab Apostolo, quod illi homines utebantur testimonio epistolae 1.^{ae} Divi Pauli ad Thessalonicenses in confirmationem sui erroris, adducereque illos, verbigratia, illa verba capituli IV: «Deinde, nos qui vivimus, qui ressidi sumus, simul rapiemur ob viam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus», et illud capituli V: «Vos, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies ille tanquam fur comprehendat»; quibus locis significare videbatur quod aetate illorum, qui vivebant tempore Divi Pauli, venturus esset Dominus. Sed revera planus sensus hujus loci est, quod illi producebant litteras, tanquam scriptas et missas ab ipso Apostolo, quibus litteris eorum impia sententia continebatur ad seducendos Thessalonicenses, qui multum auctoritatis tribuebant Apostolo Paulo; et hic sensus constat evidentissime, tunc ex contextu litterae, tunc ex consensu interpraetum, tunc tertio, quoniam haec est ratio, quare in fine hujus epistolae possuit haec verba: «Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola»; nam quamvis subscriptionem nomine Pauli mentiri potuissent illi pseudoapostoli, tamen, ut sapienter respondet Chrysostomus in principio epistolae, non potuissent mentiri propriam Pauli manum, satis notam Thessalonicensibus, et hoc est quod dixit: «Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola».

Ne, ergo, inquit Apostolus, vobis quis persuadeat, imminere diem Domini; nec vos conturbent istorum hominum fraudes; NEC QUIS VOS SEDUCAT ULLO MODO, adjecit complectens ea omnia, quae supra commemoraverat, et quae cumque (1) alia media quibus illi uterentur: nemo, inquit, vos seducat, nec si prophetam se esse dicat, nec per sermonem atque doctrinam, nec per epistolam, tanquam a me missam atque confectam.

Sed merito dubitabit aliquis, quid culpae sit expectare quotidie diem Domini, et illum ut jamjam adventem considerare, cum potius id admoneamus continuis Scripturae verbis; Esaias enim XIII dicebat: «Ulitate, quia prope est dies Domini, quia vastitas a Domino veniet»; et ut eam celeritatem, qua adventabat, expressius exprimeret, adjecit: «Ecce dies Domini venit crudelis etc.»; et Joel, capite II: «prope est dies tenebrarum»; et Ab-

(1) In ms. quocumque.

iae, capite unico: «juxta est dies Domini super omnes gentes, sicut fecisti, fiet tibi; retributionem tuam convertet in caput tuum»; et I ad Thessalonicenses, capite V, dies illa dicitur venire sicut fur; et Lucae XII, appellatur repentina; et tandem Lucae XIII, ait Dominus: «Similes es-tote hominibus exspectantibus Dominum suum, quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit et pulsaverit, confessim aperiant ei. Beati servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quod praecinget se, et faciet illos discumbere», etc. «Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi», etc., «et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet»; et Apostolus ipse, I ad Corinthios, I, Corinthios inde laudat, quod exspectent revelationem Domini nostri Jesu Christi, «nihil, inquit, vobis, deest, exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi»: igitur, si Prophetae clamant instare diem Domini, si Evangelia venturum eum sicut furem, si et Dominus ipse et ejus Apostolus tam laudat atque commendat exspectantes adventum Domini, quid est quod Apostolus hoc loco tantopere curet averttere Thessalonicenses a salubri illa, ut videtur, cogitatione, quod instet dies Domini?

Ad hoc dico, quod aliud est tempus adventus Domini designare et definire, aliud ejus adventum continuo sperare atque diligere; quocirca, quando Dominus, Lucae XIII, reprehendebat Judeos in hanc formam: «Hypocritae, faciem coeli nostis probare, tempus hoc quare non probatis?» non eos redarguit, quod non cognoscerent tempus ejus adventus, sed quod non noverint primum ejus adventum, diemque illum gloriosum, quo Deus illos visitavit oriens ex alto; atque Apostolus I ad Thessalonicenses V, cum illa verba scripsit: «de temporibus et momentis non opus habetis vobis scribi; ipsi enim diligenter scitis», non adjunxit, scitis quid temporis restet; sed quid ait? «vos diligenter scitis, quia hora Domini, sicut fur in nocte, ita veniet»; ac proinde filii lucis semper debent esse parati, nisi velint ab eo die tanquam a fure comprehendti; et quando Dominus, Lucae XIII, dicebat: «Quisnam est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?» non monet ut tempora, quae Pater possuit in sua potestate, assequamur, super Apostolos, quibus dictum est: «Non vestrum nosse tempora vel momenta, quae Pater possuit in sua potestate»; sed monet, ut quandiu nescimus quando veniat Dominus, semper eum expectemus, et parati simus ad exeundum obviam illi; non monet, ut bonus servus cognoscat tem-

porum finem, sed ut omni tempore invigilet operi bono, quia nescit temporum finem: concludamus ergo, et quod nulla culpa est exspectare quotidie diem Domini, et illum, quasi jamjam advenientem, considerare quotidie, cum bu-cina horrendi judicis semper Hieronymi aures insonuerit, ut ipse testatur; et quod aliud est exspectare continuo ejus adventum, quod salubriter fit; aliud, tempus illius constituere et determinare, quod sine imprudentissima temeritate non fit; et quod non ille aut exspectat aut diligit, ut oportet, adventum Domini, qui eum asserit propinquare, vel non propinquare, sed ille potius, qui eum, sive prope-sive longe sit, sinceritate fidei, firmitate spei, ardore charitatis exspectat. Hanc adventus exspectandi et diligendi rationem praedicaverunt Prophetae, hanc laudaverunt Apostoli, et eam Dominus ipse commendavit, cum ait: «Beatus ille servus, quem, cum venerit Dominus, invenerit vigilantem».

Nec vero Apostolus hoc loco, cum Thessalonicensibus dicit, «non terremini, quasi instet dies Domini», eos ab hac exspectatione avocabat, avertebat; sed hoc ideo admonuit, ne forte, cum transisset tempus, quo eum credebant esse venturum, et venisse non cernerent, se arbitrarentur deceptos, et de adventu atque mercede desperarent. Atque, ut evidentius cognoscamus qua ratione justi hac in parte se habere debeant, et illustrior fiat ratio, quae movit Apostolum ad dicendum: NE MOVEAMINI, QUASI INSTET DIES DOMINI, constituamus ante oculos tres homines justos, servientes Deo cum omni humilitate et lacrymis, atque adventum ejus scienter desiderantes, quorum unus dicat: Vigilemus et oremus, quia citius venturus est Dominus; alter dicat: Vigilemus et oremus, quia, quamvis tarde venturus sit Dominus, longeque absit judicii magni dies, brevis tamen et incerta est vita nostra; tertius dicat: Vigilemus et oremus, quia brevis est vita, et nescimus quando Dominus venturus sit; constituamus Evangelium quarto loco, dicens (*Marci XIII*): «Videte, vigilate et orate; nescitis, enim, quando tempus sit».

Tres, ergo, illos justos inter se comparemus, et videamus quis eorum et prudentior sit, et maxime consonet Evangelio. Certe, tertius; nam quid, obsecro, quid aliud dicere audivimus tertium hunc, quam quod dicere vidimus Evangelium: «Vigilate et orate; nescitis quando tempus sit?» Omnes quidem illi, accensi desiderio regni Dei, ut bonos et justos viros decebat, vellent verum esse, quod dicebat primus, et quod dies Domini appropinquaret; quem tamen

diem appropinquare, non sibi persuadebat, sed negabat secundus; tertius autem ille, cautus, sobrius, et prudentissimus, non negat aliquid horum, se fatetur se ignorare quis verum dicat illorum. Proinde, si factum fuerit quod desiderabat primus (volo dicere, si Dominus venerit cito), gaudebunt cum illo secundus et tertius, quoniam omnes diligunt adventum Domini, et laetabuntur venisse citius quam ipsi putassent; si, autem, primum hoc factum non fuerit, id est, si Dominus non venerit cito; et apparere coeperit, verum esse, quod dicebat secundus, valde metuendum est hoc periculum, ne qui crediderant cum primo Dominum cito esse venturum, perturbentur, et vacillent in fide, atque incipiatur, non modo experiri quod non venit, sed putare etiam vel quod tarde, vel fortasse quod numquam veniet. Quae quanta pestis sit, et interitus animarum, videtis; nam, quamvis aliqui ex his tantae fidei essent, ut Dominum etiam tardantem fideliter expectarent et sobrie, non tamen dubium, quin inimici nominis christiani, atque fidei, multos infirmos averterent a fide, irridentes nostram religionem, atque asserentes tam esse falsum quod veniet unquam, quam falso credebatur, quod cito veniret; atque hac ratione hortabatur Apostolus Thessalonicensis: NE MOVEAMINI A VESTRO SENSU, QUASI INSTET DIES DOMINI.

Sed veniamus ad secundum: qui, certe, in eo quod dicit, Dominum tarde venturum, multo est tolerabilior primo; quoniam si fallitur, felicissime fallitur, nec vero qui ei crediderant, turbabuntur in fide; sed potius inopinato gaudio perfruentur, quoniam et ipsi expectant et diligunt adventum Domini. Igitur, si duos istos inter sese conferamus, primus optabilius loquitur, sed periculosius fallitur; secundus dicit, quidem, id quod molestius est, sed sine periculo decipitur; et quamvis concedamus quod primus auditur a justis suavius, negare tamen non possumus, quod secundus creditur tutius. Restat tertius ille, certe prudensissimus et edoctus a Deo, qui, quod dicebat (1) primus, nimirum, Dominum cito venturum, id optat et vellet esse verum; quod dicit secundus, scilicet, tarde venturum, id tolerat patienter: in nullo illorum erat, quia neutrum illorum aut affirmat aut negat (2).

(1) In origin.: *quo decebat*.

(2) Post haec in ipso textu, inclusum parenthesi, legitur: «aquí dejó el p.e tapia de leer, y torno lo á leer El p.e Maestro fr. luis».

Fragmentum Lectionis traditae a P. Joanne Guevara, Augustiniano, Luysii Legionensis in salmantina cathedra vices agente.

Super illa verba: Deum nemo vidit unquam (1).
(Joann. cap. I, v. XVIII.)

DEUM NEMO VIDIT UNQUAM. UNIGENITUS, QUI EST IN SINU PATRIS, IPSE ENARRAVIT.

Postquam Evangelista in praecedentibus ostenderat qualiter Apostoli receperissent gratiam a Christo, ipso faciente et operante: «dedit eis potestatem filios Dei fieri et caetera; et lex per Moysem data est, gratia, et veritas per Christum facta est», in verbis autem immediate sequentibus, (quae sunt verba, scilicet: DEUM NEMO, etc.), docet qualiter acceperint gratiam, ipso docente, ut Divus Thomas lectione XI super hunc locum tradit; necessitatem autem hujus doctrinae docet esse ignorantiam ipsius Dei, quia Deum, inquit, nemo vidit; auctorem autem doctrinae hujus docet esse Unigenitum, qui est in sinu Patris. Haec autem verba, «Deum nemo vidit unquam» sunt consona multis aliis locis S. Scripturae; nam Esaiæ capite XLV, habetur, «Vere tu es Deus absconditus; et III Regum, capite XIX, cum ante conspectum Eliae transiret Dominus, et ante Dominum spiritus vehemens et fortis, operuit Elias palio faciem suam, docens tantum splendorem divinae claritatis humanos oculos ferre non posse; si enim filii Israel non poterant intendere in faciem Moysi, eo quod cum Domino fuisse conversatus spatio quadraginta dierum, quid mirum si non possit homo videre faciem Dei? est enim egregium testimonium ad hoc confirmandum illud Pauli i ad Timotheum, capite vi, ubi postquam dixit, quod «adventum Domini nostri Jesu Christi (2), ostendet solus potens Rex regum et Dominus dominantium», statim subjungit Apostolus, «qui lucem habitat in accesibilem, quem nemo hominem vidit, sed neque videre potest». Circa quae verba dili-

(1) In origin.: «Mag. Gevara.—por p.e leon El año 1581.

(2) Ad marginem legitur verbum: *quem*.

genter adnotandum cum Divo Augustino, libro I contra Maximinum, Episcopum Arianorum, responsione III et IV, et libro II contra eundem, capite III et IV, quod Maximinus ille dixit hoc testimonium intelligendum esse de solo Patre, et non de Filio, nec de Spiritu Sancto, ut sic ostenderet Filium et Spiritum Sanctum non esse aequales Patri, nec illi consstantiales; caeterum Divus Augustinus illis locis, et libro I de Trinitate, capite VI, et libro VIII de *Genesi ad litteram*, capite ultimo, apertissimis argumentis convincit, verba illa de Filio etiam esse intelligenda, imo de tota Trinitate, nam Filius est vita aeterna, ut habetur in Joannis, III, ergo immortalitatem habet; deinde omnia tradita sunt Filio a Patre, Matthei, capite XI; et rursus alibi, omnia, quae habet Pater, mea sunt; habet ergo Filius etiam immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem; rursus Filius est imago Dei invisibilis, ut Paulus ad Colossenses affirmit; ergo cum Filius sit Deus, etiam est invissibilis. Praeterea sapientia hominis est invisibilis, ergo a fortiori Filius, qui est sapientia Patris: ac denique quod hoc testimonium Pauli de tota Trinitate sit intelligendum ex contextu litterae sufficienter convincitur, nam de illo, de quo prius dixerat Paulus, quod, «acce (1) Rex regum et Dominus dominantium», et quod «ostendet adventum Filii suis temporibus», postea subjungit, quod «solus habet immortalitatem, et quod lucem habitat», etc., sed priora verba non intelliguntur de sola persona Patris, de tota sanctissima Trinitatis, ergo etiam et verba sequentia.

Sed circa id, in qua (*sic*) Apostolus dixit, quod solus Deus habet immortalitatem, est difficultas; quia etiam Angeli et animae rationales immortales sunt, cum illis sit reposita aeterna gloria, aut aeterna poena, juxta qualitatem suorum operum, non ergo solus Deus habet immortalitatem.

Respondetur per immortalitatem intelligi hic omnimodam immutabilitatem; quia in omni natura mutabili nonnulla mors est ipsa mutatio; quia quod mutatur desinit esse quod erat; unde anima rationalis propterea immortalis dicitur, quia numquam desinit vivere, et tamen non est omnino immortalis, quia si justa erat, et postea peccat, jam moritur justitiae; si autem peccatrix erat, et justificatur, moritur peccatis: similiter in natura angelica nonnulla mors est, quia potuit peccare, et de facto peccavit; solus ergo Deus est omnimode immortalis, qui non alicujus gra-

(1) In textu extat hoc signum: ē.

tia, sed suapte natura est omnino immutabilis; Malachiae, capite III, «Ego Deus et non mutor»; psalmo CI, «mutabis eos, et mutabuntur, tu autem idem ipse es, et Jacobus in sua canonica capite V, «apud quem non est transmutatio, nec vicisitudinis obumbratio»; cum ergo solus Deus sit omnino immutabilis, sequitur quod solus ipse habet perfecte immortalitatem. Haec expositio est de mente Divi Augustini in libro *de natura boni* contra Manicheos, capite XXXIX, et libro II contra Maximinum, capite IV, et libro VII, de *Genesi ad litteram*, capite ultimo, et libro I *de Trinitate*, capite VI, et epistola XXVIII de origine animae ad Divum Hieronymum. Eodem modo interpraetantur hoc Eutimus, Anselmus, et Divus Thomas, et reliqui doctores.

Sed major difficultas est circa illud, quod habetur in eodem testimonio Pauli, quod «Deus habitat lucem inaccessibilem»; videtur enim hoc repugnare multis aliis locis divinae Scripturae; nam psalmo XVII, habetur, quod possit Deus tenebras latibulum suum; idem habetur in Regum, capite XXII; et psalmo XCVI, «nubes et caligo in circuitu ejus», id est Dei; et Exodi capite XX, «accesit Moyses ad caliginem, in qua erat Deus»; et in libro Paralipomenon, capite VI, dicit Salomon; «Deum pollicitum esse quod habitaret in caligine». Si ergo habitat caligine, quomodo habitat lucem? cum caligo et tenebrae sint privatio lucis. Ad hanc difficultatem respondet Divus Dionysius in libro *de mystica Theologia* capite I, et epistola I, ad Gajum monachum, et epistola VIII, ad Jeroteum, quod eadem prorsus res est in Deo lux et caligo, et sic idem est habitare lucem et habitare caliginem. Diversis tamen rationibus dicitur lux et tenebrae, pro cuius ampliori declaratione notandum cum Divo Thoma, lectione III super caput ultimum I epistulae ad Timotheum, quod, quia in rebus sensibiliibus lux est principium videndi, inde provenit quod omne illud, quo aliquid cognoscitur, dicitur lux; et quia unumquodque cognoscitur per formam, et secundum quod est in actu, inde provenit quod forma et actus dicuntur lux; illa autem, quae sunt in actu, non tamen sunt actus purus, dicuntur lucere vel lucentia, non tamen dicuntur lux; unde de Joanne Baptista affirmat Joannes Evangelista, capite I, quod non erat ille lux; Deus autem, quia est purissimus actus, nihil habens admixtum de potentia, dicitur lux, ut in eodem capite ejusdem Joannis: «erat lux vera» et ipsem Filius de se fatur, Joannis VIII, «Ego sum lux mundi» et capite V: «lux venit in mundum». Habetis ergo rationem et causam, ob quam dicitur Deus habitare lucem, et quare divina essentia